

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2023

ΜΟΥΣΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

1^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

A1 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

A1.1: α

A1.2: δ

A1.3: β

A1.4: β

A1.5: γ

A2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΡΥΘΜΙΚΟΥ ΜΕΤΡΟΥ

A2.1: γ

A2.2: δ

A2.3: α

A2.4: ε

A2.5: β

A3 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΣΥΓΧΟΡΔΙΑΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

A3.1: β

A3.2: ε

A3.3: α

A3.4: α

A3.5: δ

A4 ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

A4.1: ε

A4.2: β

A4.3: γ

A4.4: α

A4.5: γ

A5 ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΡΟΙΩΝ

A5.1: β

A5.2: ε

A5.3: α

2^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

B1 ΠΕΝΤΕ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

B1.1: Ποια είναι η συμβολή του Μάιλς Ντέιβις (Miles Davis) στην εξέλιξη της «Κουλ Τζαζ» (“Cool Jazz”); Ποιο είναι το σημαντικότερο έργο του;

Μάιλς Ντέιβις - Τρομπετίστας: Ακούγοντας τη μουσική των μαύρων (“Soul”) και την ηλεκτρονική μουσική του Γερμανού Στοκχάουζεν, έφερε νέα πνοή στη τζαζ. Σημαντικότερο έργο του είναι το «The Birth of the Cool» («Η γέννηση της κουλ τζαζ»). Με το έργο του ο **Μάιλς Ντέιβις** ξεφεύγει από τα στερεότυπα χρησιμοποιώντας έντονα την τροπικότητα.

B1.2: Να αναφερθείτε αναλυτικά στο πρώτο είδος του ρεμπέτικου τραγουδιού από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι και το 1934.

Το πρώτο είδος αφορά τραγούδια των αστικών κέντρων των περιοχών με ελληνικούς πληθυσμούς, που βρίσκονται κάτω από οθωμανική ή άλλη κατοχή. Αυτά τα κέντρα είναι η Σμύρνη, η Πόλη, η Θεσσαλονίκη, η Αλεξάνδρεια, το Κάιρο κ.ά. Κύρια όργανα στην περιοχή της Σμύρνης είναι το βιολί, το ούτι, το κανονάκι, το σαντούρι και η κιθάρα, ενώ στην περιοχή της Πόλης, παρατηρείται η εναλλαγή του βιολιού με την πολιτική λύρα. Τα τραγούδια αυτά ακούγονται στα σοκάκια, στις ταβέρνες και στα λαϊκά κέντρα των πόλεων.

B1.3: Τι γνωρίζετε για τη σύνθεση του «Ύμνου εις την Ελευθερίαν»; Πότε και πώς καθιερώθηκε ως ο Εθνικός Ύμνος της Ελλάδας;

Η σύνθεση του «Ύμνου εις την Ελευθερίαν», του Νικόλαου Χαλικιόπουλου-Μάντζαρου, χρειάστηκε να μελοποιηθεί από το συνθέτη τρεις φορές ολόκληρη και δύο φορές αποσπασματικά. Στις 5 Δεκεμβρίου 1844, έστειλε τη μελοποίηση στην Αθήνα αφιερωμένη στον Όθωνα, ο οποίος από την πλευρά του την έστειλε στο Μόναχο για να εκτιμήσουν ειδικοί την αξία της.

Η απάντηση ήταν: «αξιόλογον». Αυτή η κρίση είχε ως αποτέλεσμα, να απονεμηθεί στο συνθέτη ο ασημένιος σταυρός του Σωτήρα. Από το 1865, μετά από αίτημα του βασιλιά Γεωργίου Α΄, οι δύο πρώτες στροφές καθιερώθηκαν ως ο Εθνικός Ύμνος της Ελλάδας.

B1.4: Τι γνωρίζετε για το «Ρέκβιεμ» του Βόφλγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ (Wolfgang Amadeus Mozart);

Τον τελευταίο χρόνο της ζωής του, μετά από μία περίοδο ύφεσης, ένας μυστηριώδης άγνωστος του παραγγέλνει να γράψει μια Νεκρώσιμη Ακολουθία. Με πυρετώδη απελπισία στρέφεται στο τελευταίο έργο του, το “Ρέκβιεμ” (Requiem). Ο Μότσαρτ, εξαντλημένος, διακατέχεται από την έμμονη ιδέα πως αυτή η Νεκρώσιμη Ακολουθία προορίζεται για τον ίδιο και πως δε θα καταφέρει να την τελειώσει πριν πεθάνει. Το προαίσθημά του βγαίνει αληθινό. Ο αγαπημένος του μαθητής Συσμάουρ ολοκληρώνει το Ρέκβιεμ ακολουθώντας τα σχέδια του δασκάλου του με κάποιες δικές του προσθήκες. Η πραγματικά πρώτη πλήρης εκτέλεση του έργου δόθηκε στη Βιέννη στις 2 Ιανουαρίου 1793.

B1.5: Να αναφέρετε δυο χαρακτηριστικά επίδρασης που άσκησε η αφρικανική μουσική στη λατινοαμερικάνικη, σύμφωνα με τον Αμερικάνο εθνομουσικολόγο Μπρούνο Νετλ (Bruno Nettl).

Χαρακτηριστικά: α) Η κεντρική θέση της οργανικής μουσικής, β) η σπουδαιότητα του αυτοσχεδιασμού και γ) η τάση να χρησιμοποιείται μια ποικιλία τονικών χρωμάτων κατά το τραγούδι.

B2 ΠΕΝΤΕ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

B2.1: Πώς κατανοείτε την έννοια της πολυρυθμίας;

Πολυρυθμία είναι το ταυτόχρονο άκουσμα διαφορετικών ρυθμικών σχημάτων. Ο κάθε εκτελεστής εκτελεί τον δικό του ρυθμό, ο οποίος είναι διαφορετικός από τους ρυθμούς που εκτελούν οι υπόλοιποι και συνεχώς αυτοσχεδιάζει. Αυτό δημιουργεί ένα πολύπλοκο ρυθμικό αποτέλεσμα, που είναι δύσκολα κατανοητό.

B2.2: Αναφέρατε αναλυτικά τις κύριες κατηγορίες ταξινόμησης των μουσικών οργάνων σύμφωνα με το σύστημα των Χορνμπόστελ - Ζαξ.

Το σύστημα των Χορνμπόστελ-Ζαξ ταξινόμησε τα μουσικά όργανα στις εξής **τέσσερις κύριες κατηγορίες:**

Χορδόφωνα Όργανα στα οποία παράγεται ο ήχος από τεντωμένες χορδές. (κιθάρα, μπουζούκι, βιολί, άρπα, κρητική-ποντιακή λύρα, βιολοντσέλο, κοντραμπάσο, βιόλα, μαντολίνο, ταμπουράς, μπαγλαμάς, κανονάκι, σαντούρι, λύρα).

Αερόφωνα Όργανα στα οποία οι ήχοι παράγονται από την παλμική κίνηση των μορίων του αέρα, καθώς περνούν μέσα από μια στήλη. (Πίπιζα, φλογέρα, τρομπόνι, φλάουτο, όμποε, ζουρνάς, τρομπέτα. Κόρνο, κλαρίνο/κλαρινέτο, φουσαρμόνικα, γκάιντα, φαγκότο, αυλός, σαξόφωνο, τσαμπούνα, σουραύλι, τούμπα, σάλπιγγα).

Μεμβρανόφωνα Όργανα τα οποία παράγουν ήχο από την παλμική κίνηση μιας τεντωμένης μεμβράνης (ντραμς, τουμπελέκι, τύμπανο, ταμπούρλο, ντέφι, νταούλι)

Ιδιόφωνα Όργανα που παράγουν ήχο από την ελάχιστη παλμική κίνηση του σώματος του ίδιου του οργάνου ή των υλικών που περιέχονται μέσα στο σώμα του οργάνου π.χ. σπόροι, χαλίκια κ.α. (ντραμς, πιατίνια, ξυλόφωνο, μαρίμπα, τρίγωνο, καστανιέτες, ντέφι, μαράκες).

B2.3: Να δώσετε το περιεχόμενο των όρων «crescendo» και «rallentando».

Crescendo (ιτ.) Σταδιακή αύξηση της έντασης του ήχου.

Rallentando (ιτ.) Σταδιακή επιβράδυνση. Σε συντομογραφία σημειώνεται ως rall. Είναι συνώνυμο με το ritardando.

B2.4: Να δώσετε το περιεχόμενο του όρου «legato».

Είναι η εκτέλεση της μουσικής κατά τρόπο που να μην υπάρχει αντιληπτό κενό ανάμεσα στους φθόγγους, δηλαδή 'δεμένοι' και όχι στακάτο. Υποδεικνύεται με μια καμπύλη γραμμή ή σύνδεση προσωδίας. Στα έγχορδα, όπου υπάρχει η οδηγία λεγκάτο, οι φθόγγοι παίζονται με μια δοξαριά ενώ στη φωνητική μουσική τραγουδιούνται με μια αναπνοή.

B2.5: Περιγράψτε την κλίμακα Ελάσσονα Αρμονική.

Διαδοχή οκτώ φθόγγων σε ανιούσα ή κατιούσα κίνηση με τη διάταξη: Τόνος - Ημιτόνιο - Τόνος - Τόνος - Ημιτόνιο - Τριημιτόνιο - Ημιτόνιο. Η κλίμακα της αρμονικής ελάσσονας έχει τρία ημιτόνια (μεταξύ των βαθμίδων 2ης και 3ης, 5ης και 6ης, 7ης και 8ης), καθώς επίσης και ένα τριημιτόνιο (αυξημένη 2η) μεταξύ της 6ης και 7ης βαθμίδας.

3^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

Γ1 ΑΣΚΗΣΗ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ

Γ1 ΑΣΚΗΣΗ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 2023

The image shows a musical score for a classical harmony exercise in G major. It consists of two systems of piano accompaniment. The first system starts at measure 1 and ends at measure 8. The second system starts at measure 5 and ends at measure 12. The score includes treble and bass staves with piano accompaniment and figured bass notation below the bass staff. The figured bass notation includes Roman numerals and accidentals to indicate the harmonic structure.

Figured Bass for System 1 (Measures 1-8):
1. I_{La-} 6 V 6 I 6 IV V V⁷/V 7 V 2 I⁶ V⁷/V Si-

Figured Bass for System 2 (Measures 5-12):
5. V 2 I⁶ V⁷/V Do+ V 2 I⁶ II⁶_{Nap.} La- I⁶₄ V 7 I

Γ2 ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ – ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΑΠΟΣΜΑΣΜΑΤΟΣ

Γ2.1: Να εντοπίσετε τις φράσεις του αποσπάσματος, καθώς και τις επιμέρους ενότητες τους.

Η πρώτη φράση αρχίζει από το ελλιπές μέτρο και εκτείνεται έως και τον πρώτο παλμό του 8^{ου} μέτρου.

Η δεύτερη φράση αρχίζει από τον δεύτερο παλμό του 8^{ου} μέτρου και εκτείνεται έως και τον πρώτο παλμό του 16^{ου} μέτρου.

Υποενότητες:

α) από το ελλιπές μέτρο έως το 4^ο μέτρο

β) από το 5^ο μέτρο έως το 8^ο μέτρο

γ) από το 9^ο μέτρο έως το 12^ο μέτρο

δ) από το 13^ο μέτρο έως το 16^ο μέτρο

Γ2.2: Ποιες είναι οι βασικές ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις φράσεις που εντοπίσατε;

Ομοιότητες: Η πρώτη φράση με την δεύτερη φράση είναι σχεδόν ίδιες, με την δεύτερη φράση να επαναλαμβάνεται μια οκτάβα χαμηλότερα.

Διαφορές: Η δεύτερη φράση διαφέρει στα μέτρα 13-16 με τα αντίστοιχα μέτρα 5-8 της πρώτης φράσης. Επίσης, διαφοροποιούνται και ως προς τις πτώσεις: η πρώτη φράση καταλήγοντας σε μισή πτώση στο 8^ο μέτρο ενώ η δεύτερη φράση σε τέλεια πτώση στο 16^ο μέτρο.

Γ2.3: Τι είδους πτώσεις γίνονται και σε ποια σημεία;

Μισή πτώση (V βαθμίδα) στο 8^ο μέτρο (στον πρώτο παλμό)

Τέλεια πτώση (I βαθμίδα) στο 16^ο μέτρο

Γ2.4: Να πραγματοποιήσετε την αρμονική ανάλυση από το μέτρο 9 μέχρι το τέλος του αποσπάσματος.

9^ο μέτρο = I βαθμίδα, 10^ο μέτρο = V4/3 βαθμίδα, 11^ο μέτρο = I βαθμίδα, 12^ο μέτρο = V2

βαθμίδα, 13^ο μέτρο = I6 βαθμίδα, 14^ο μέτρο = IV βαθμίδα, 15^ο μέτρο = I6/4- V βαθμίδα,

16^ο μέτρο = I βαθμίδα.

4^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

Δ1 ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Δ1.1: Η γραφική παρτιτούρα της εικόνας αφορά το έργο «Fontana Mix» (1958) του συνθέτη Τζον Κέητζ (John Cage). Αποτελείται από 10 σελίδες με έξι χαραγμένες γραμμές η καθεμιά και 10 σελίδες από διαφανές φιλμ, καλυμμένο με σημάδια σε τυχαία σημεία. Τι παράγουν τα παραπάνω στοιχεία, τι αφορούν και ποια είναι η ελευθερία του εκτελεστή;

Παράγουν συνδεόμενες γραμμές και μετρήσεις που μπορούν να αφορούν ιδιότητες του ήχου όπως, τονικό ύψος, ένταση, κ.ά. Ο εκτελεστής πλέον δε συναντά μια παρτιτούρα με την κοινή έννοια αλλά ένα μοντέλο που μπορεί να διαχειριστεί με το δικό του ελεύθερο τρόπο.

Δ1.2: Ποια είναι η βασική ιδέα της μουσικής του Ιάνη Ξενάκη και ποιο, συνήθως, «εργαλείο»-τεχνολογικό επίτευγμα χρησιμοποιεί για την κατασκευή της μουσικής του;

Βασική ιδέα της μουσικής του είναι ο μετασχηματισμός των διαφόρων μαθηματικών σχέσεων, που εκφράζουν το σύμπαν, σε μουσικούς ήχους, με τη χρήση για αυτόν τον σκοπό ενός συνόλου εργαλείων. Συνήθως χρησιμοποιείται ηλεκτρονικός υπολογιστής αν και την όλη επιλογή του υλικού την κάνει ο ίδιος ο συνθέτης.

Δ1.3: Ποιες δυνατότητες δίνουν στον συνθέτη οι συνθετητές (synthesizers) και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές;

Οι συνθετητές (synthesizers) δίνουν στο συνθέτη τη δυνατότητα να δημιουργήσει τους δικούς του ήχους επεμβαίνοντας στο ύψος, τη διάρκεια, τη χροιά, τη δυναμική και το ρυθμό του κάθε ήχου. Πλέον ο ηλεκτρονικός ήχος μπορεί να αποτελεί μέρος της ορχήστρας ή να συνθέσει ένα κονσέρτο για συνθεσάιζερ ή κασετόφωνο και ορχήστρα. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές πλέον χρησιμοποιούνται ως τα νέα μουσικά όργανα και ανοίγουν νέους δρόμους στη δημιουργία.

Δ1.4: Αναφέρατε δύο (2) μεθόδους που χρησιμοποιούνται σήμερα για τη σύνθεση κινηματογραφικής μουσικής.

Για τη σύνθεση μουσικής για τον κινηματογράφο σήμερα χρησιμοποιούνται οι εξής μέθοδοι: α) Δανεισμός αυτούσιας μιας γνωστής μουσικής, β) σύνθεση κοινότοπης μουσικής (κλισέ), γ) ενασχόληση σύγχρονων συνθετών με την κινηματογραφική μουσική, δ) χρήση νέων τεχνολογιών, ε) χρήση παλιάς μουσικής με νέα νοηματοδότηση και περιεχόμενο.

Δ2 ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Δ2.1: Τι γνωρίζετε για τον επτάσημο ρυθμό;

Ο επτάσημος ρυθμός (π.χ. συρτός, καλαματιανός), αποτελείται από έναν τρίσημο και δύο δίσημους ή αντίστροφα και συναντιέται σε όλη την Ελλάδα. Σύμφωνα με μελέτες των καθηγητών Θρασύβουλου Γεωργιάδη και Σαμουήλ Μπω-Μποβύ (S. Baud-Bovy), ο πανελλήνιος ρυθμός 7/8 δεν είναι άλλος από το ηρωικό εξάμετρο με το οποίο απαγγέλλονταν τα ομηρικά έπη.

Δ2.2: Που οφείλεται η μεγάλη ποικιλία των χορών των Ελλήνων του Πόντου; Τι γνωρίζετε για τους χορούς του ποντιακού τραγουδιού;

Η μεγάλη ποικιλία των χορών τους οφείλεται στην ιδιαιτερότητα της γεωμορφολογίας του Πόντου. Ο αριθμός τους υπερβαίνει τους 57 και είναι στην πλειοψηφία τους κυκλικοί. Όπως και στους αρχαίους κυκλικούς χορούς, χαρακτηριστική είναι η έλλειψη «κορυφαίου». **Οι βασικοί όμως χοροί του ποντιακού τραγουδιού είναι δύο:** το Τικ σε πεντάσημο ρυθμό (5/8) και ο Ομάλ σε εννεάσημο (9/8). Εξίσου διαδεδομένοι είναι η σέρρα (πυρρίχιος), το διπάτ κ.ά.

Δ2.3: Αναφέρατε τα χαρακτηριστικά του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού και τη σχέση του με τη βυζαντινή μουσική.

Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι είναι κατά βάση μονοφωνικό. Γεννήθηκε από τον ανώνυμο λαό και απευθύνεται σε αυτόν. Αναπτύχθηκε παράλληλα με τη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και δέχτηκε τις επιδράσεις της. Οι τρόποι της δημοτικής μουσικής έχουν μεγάλη συγγένεια με τους ήχους της βυζαντινής και αποδίδονται καλύτερα με τη βυζαντινή σημειογραφία, με εξαίρεση τις μελωδίες των συνοδευτικών οργάνων, που είναι σχεδόν αδύνατο να αποδοθούν με αυτή.

Δ2.4: Τι γνωρίζετε για τη βυζαντινή αντιφωνία; Ποιοι τρόποι ψαλμωδίας είχαν διαμορφωθεί από τον Δ' αιώνα;

Η βυζαντινή Αντιφωνία και ίσως και οι ρίζες του χαρακτηρισμού αυτού συναντώνται σε μια επιστολή του Πλινίου του νεότερου προς τον Αυτοκράτορα Τραϊανό, το 112 μ.Χ. περίπου, στην οποία ο Πλίνιος αναφέρει την πρωινή σύναξη των χριστιανών που ψάλλουν αντιφωνικά.

Από τον Δ' αιώνα είχαν διαμορφωθεί δύο τρόποι Ψαλμωδίας: α) αντιφωνικός, όπου το εκκλησίασμα χωρίζεται σε δύο μέρη και ψάλλει διαδοχικά, β) καθ' υπακοήν, όπου ένας προϊστάτο και οι άλλοι απαντούσαν. Δηλαδή άρχιζε ο ψάλτης και τελείωνε ο λαός.

* Οι ενδεικτικές απαντήσεις που δίνονται παραπάνω, προέρχονται από τα βιβλία της Α' - Β' - Γ' Γυμνασίου καθώς και της Α' Λυκείου:

- 1) ΜΟΥΣΙΚΗ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, Νοέμβριος 2011, ISBN:978-960-06-2291-1
- 2) ΜΟΥΣΙΚΗ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ISBN:978-960-06-2228-7
- 3) ΜΟΥΣΙΚΗ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ISBN:978-960-06-2231-7
- 4) ΜΟΥΣΙΚΗ Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ, ISBN:978-960-06-4429-6

*Τα επιπλέον στοιχεία και οι αναφορές στις ενδεικτικές απαντήσεις δεν είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψιν ως προς την πληρότητα της απάντησης, εφόσον οι ερωτήσεις αυτές έχουν απαντηθεί με βάση κάποιο άλλο βιβλίο. Αναφέρονται κυρίως για εκπαιδευτικούς λόγους καθώς και για την περίπτωση όπου η απάντηση για την ίδια ερώτηση, έχει προκύψει από την ανάγνωση των παραπάνω του ενός βιβλίων του Γυμνασίου ή Λυκείου.

Νίκος Τσιάντας